

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Leveransplikt av elektroniska dokument, Ds 2009:61

Riksarkivet har anmodats att komma med synpunkter på rubricerade betänkande och vill i anledning av detta anföra följande. Kommentarererna rör i huvudsak frågor som berör Riksarkivets (RA) verksamhetsområde och där vi har en avvikande uppfattning.

Sverige, som var ett av de allra första länderna i världen att stadfästa om pliktleverans av tryckta skrifter 1661, är ett av de sista att i en pliktlag inkludera även elektroniska dokument. Utredningen går utan att ta ställning och utan att dra några slutsatser snabbt igenom ett antal förslag som presenterats under senare år med början i E-pliktutredningen 1998.

Inledningsvis vill vi framhålla att vi delar utredarens uppfattning att **Kungl. biblioteket (KB) snarast måste ges möjlighet att samla in elektroniska dokument** med ungefär den inriktning utredaren föreslår. Det måste betraktas som olyckligt att en sådan lag ännu inte trätt i kraft och att därför, med stor sannolikhet, viktiga elektroniska skrifter därigenom gått förlorade. KB har ambitiöst försökt att motverka nackdelarna genom sitt projekt kallat Kulturarw3, som även redogörs för på olika håll i utredningen. Detta projekt kan dock inte ersätta en lagstadgad rätt att erhålla elektroniska dokument.

Det finns dock enligt Riksarkivets mening framför allt två frågor där vi avviker från utredarens bedömningar. Den ena gäller själva **leveransprocessen** där utredaren, i likhet med vad som stadgas i den existerande pliktlagen för tryckta dokument, anser att leveransplikten skall ligga på producenten, sid. 88ff. Självfallet tillstyrker vi huvudprincipen, men utredarens förslag att producenten ”automatiskt” skall leverera elektroniskt material avviker från den lagstiftning som våra nordiska grannländer tillämpar (som utredaren visar) liksom ett antal övriga länder inom EU (bl.a. Tyskland) där nationalbiblioteket tilldelats **rekvisitionsrätt**. Det vill säga biblioteket kan själv avgöra vad man betraktar som publicerat för allmän spridning och som anses nödvändigt att förvärva och följaktligen också vad som kan avvaras. En sådan ordning kan förefalla resurskrävande, men, att som utredaren gör, föreslå en mängd undantag från pliktlagen och huvudreglerna och samtidigt föreslå att producenten själv skall förväntas avgöra vad som bör levereras, leder enligt RA:s mening till svåra

gränsdragningsproblem och en stor osäkerhet. Det torde vara betydligt enklare och smidigare att överlåta bestämmanderätten till biblioteket, såsom man (som sagts) gjort i våra grannländer. En sådan rättsordning avviker med andra ord från den nuvarande pliktlagen för tryckta skrifter men erfarenheter från andra länder visar att plikten för de elektroniska dokumenten bör hanteras på annat sätt och i annan ordning. Vi menar, att utredaren på ett utförligare sätt borde ha tillägnat sig de principer som etablerats inom EU.

Det mest centrala för KB är naturligtvis att se till att e-publikationer som inte hanteras på annat sätt i lagstiftningen levereras till biblioteket, framför allt från kommersiella förlag och enskilda producenter. E-pliktutredningen från 1998 underströk också ett sådant förhållningssätt som högsta prioritet, (sid. 35). Det mest effektiva för att samla in material är möjligen både en leveransplikt och att KB får möjlighet att själva kräva in material.

Den andra invändningen som Riksarkivet har, och som i någon mån har bäring på den första, är att utredningen i alltför hög grad kommit att fastna i diskussioner och förslag kring *offentliga handlingar*. Detta har lett till ett omständligt resonemang kring vad offentliga myndigheter skall leverera och vad som skall undantas, (sid. 81ff).

Om även statliga myndigheter ska omfattas av lagen finns en betydande risk att oklarheter uppstår om hur de ska hantera sina allmänna handlingar. Enligt arkivlagstiftningen ska de allmänna handlingarna (myndigheternas arkiv) bevaras och arkiveras.

Om leverans även ska ske till KB, av samma handlingar, finns en risk att myndigheterna tolkar detta som att detta ersätter den leverans som ska ske till Riksarkivet. Det finns, enligt Riksarkivets mening, en risk i att bygga upp parallella system. Dessutom blir det väldigt otydligt. Om även myndigheter ska omfattas av lagen måste ett förtydligande göras om vad som ska gälla i förhållande till befintlig arkivlagstiftning. Det behövs då även ett förtydligande om skillnaden mellan elektroniskt dokument (som utredningen föreslår) och elektronisk handling (enligt arkivlagstiftningen).

Tyvärr förefaller det som utredaren, trots utförlig beskrivning på sid. 52ff, har haft begränsad kännedom om arkivlagens intentioner och bestämmelser. Myndigheter, inklusive de inom den högre undervisningen, är ålagda att sköta sina arkiv och hålla handlingar, inklusive rapporter, uppsatser m.m., tillgängliga för allmänheten. Här finns med andra ord ett detaljerat regelverk hur detta skall gå till. Enligt Riksarkivets mening fungerar det utmärkt. Att som utredaren gör föreslå en ytterligare, kompletterande hantering av de offentliga handlingarna förefaller egendomligt och kan bara leda till att kostnaderna för att hantera e-plikten totalt sett blir väsentligt större än vad de annars skulle vara och dessutom mer resurskrävande för de levererande enskilda myndigheterna. Den teknik som nu finns tillgänglig för sökning av information i olika databaser torde mer än väl kunna fungera som ett fullgott lokaliseringshjälpmedel för sådana publikationer som nämns av utredaren.

Slutligen vill Riksarkivet påtala att en utökad föreskriftsrätt för KB förutsätter att samråd sker med Riksarkivet så att dubbelreglering undviks.

Beslutande i detta ärende har varit riksarkivarien Tomas Lidman. Närvarande vid ärendets slutliga handläggning har även varit verksjurist Efwa Westre Stövander, föredragande.

Tomas Lidman

Efwa Westre Stövander